Credinţe şi obiceiuri din folclorul copiilor

Rînciog Alina Graţiela, Şc. « G.E.Palade », Buzău

Folclorul, văzut ca moment iniţial al creaţiei artistice în istoria culturii materiale şi spirituale a fiecărui popor, constituie un mijloc de desluşire şi caracterizare a firii româneşti în care sunt cuprinse motive din viaţa sufletească ce relevă şi disting umanitatea specifică poporului român. In adâncul torentului melosului curg elemente de credinţe, obiceiuri şi aspiraţii care indică punţi de legătură a românismului cu originea şi trecutul său istoric şi cu restul lumii, înrudite după sânge, limbă, trai, comunitate de cultură.

Folclorul copiilor a luat naştere la o vârstă când jocul constituie punctul central al activităţii lor, modul specific de exprimare şi de manifestare. Prin vers, cântec şi joc, copilul ia contact cu mediul înconjurător, încearcă să-l cunoască şi să şi-l apropie ori să-l domine. Dorinţele, bucuriile, impresiile şi le exprimă prin intermediul unor producţii poetico-muzicale cu trăsături specifice. Dorinţelor de joc, de mişcare, de acţiune, capacităţii uimitoare de invenţie, de imitaţie şi parodiere – caracteristice vârstei – le corespund creaţii literare şi muzicale care ne dezvăluie modul cum se reflectă viaţa în imaginaţia bogată a copilului, caracterul limitat şi naiv al reprezentărilor sale.

Legătura permanentă a folclorului cu viaţa socială şi familială, cu activitatea de muncă a omului, precum şi capacitatea cu adaptare a tradiţiei la cerinţele sale spirituale, corespunzătoare unui anumit nivel, în fiecare epocă istorică a asigurat, de-a lungul timpului şi până astăzi, existenţa obiceiurilor perioadei de iarnă şi de peste an.

a) perioada de iarnă (colinda, cântecul de stea, pluguşorul, sorcova, urarea piţărăilor, jocurile cu măşti – capra, ursul, irozii)

Colindele noastre răsfrâng ca o oglindă fidelă tot trecutul neamului. Ele arată mentalitatea şi talentul celor care le-au născut, viaţa lor religioasă, intelectuală şi morală, raportul lor familial şi social. Ascultând colindele, simţim că ele au păstrat peste veacuri ceva din candoarea creştinismului primar, ceva din bucuria simplă şi sinceră a primilor creştini.

Obiceiurile folclorice ale copiilor din cadrul sărbătorilor de iarnă prezintă de fiecare dată capacitatea acestora de înţelegere şi de redare, concepţia lor, prin care au posibilitatea să-şi manifeste preocupările şi personalitatea specifică.

Practicile tradiţionale se desfăşoară şi în prezent cu aceeaşi mare frecvenţă şi în forme deosebit de variate şi bogate. Perioada de desfăşurare a acestora este între 23 decembrie şi 7 ianuarie. În acest interval există o serie de obiceiuri străvechi de factură precreştină cu un evident conţinut laic, adaptate şi uneori chiar suprapuse sărbătorilor religioase. De-a lungul timpului, în cadrul acestor obiceiuri fantezia copiilor a ştiut să creeze noi modalităţii de exprimare.

Urarea de Moş Ajun („piţărăi”) este un obicei ce se desfăşoară în „cete” de copii care colindă casele la rând, strigând sau cântând urarea tradiţională în faţa porţii, în curtea sau la fereastra gospodarului. Urările copiilor sunt de cele mai multe ori scurte, după care, în versuri pline de umor, solicită gazdei darurile. Cel mai răspândit şi cel mai tradiţional dar este „colacul” de pâine pregătit anume pentru acest prilej.

Acţiunea are în mentalitatea populară semnificaţia de a aduce noroc şi belşug în casa gospodarului.

În dimineaţa Anului Nou se obişnuieşte să meargă copiii cu „sorcova” şi cu „semănatul”. Cei cărora le este adresată urarea sunt atinşi ritmic cu sorcova pe tot timpul rostirii textului. În trecut, sorcova era din flori naturale, mai ales de la pomii roditori, în special de măr dulce.

În textele de sorcovă, copiii adresează de asemenea urări de sănătate şi prosperitate. Ei sunt răsplătiţi şi-n acest caz cu daruri (covrigi, mere, pere, nuci) la care se adaugă uneori şi bani.

Când umblă cu „semănatul”, copiii poartă trăistuţe atârnate de umăr pline cu seminţe de grâu, orz, ovăz, secară, cânepă, pe care le presară în curte, în casă şi în faţa gazdei căreia i se adresează urarea. Uneori versurile sunt asemănătoare cu ale sorcovei.

Textul poetic are o structură arhitectonică specială, cuprinde o invocare, urmată de anunţarea zilei sărbătorite şi de cererea darurilor.

Colindătorii, care au numiri diferite: pizori, bobârnaci etc., poartă bastoane încrustate sau înflorate cu hârtie colorată, cu panglici, etc., numite „colindiţe”, „colinder” sau „sorcove”.

După locul unde se desfăşoară, colindatul cunoaşte trei feluri: colindatul afară şi în casă; colindatul numai afară; colindatul numai în casă, cel mai răspândit fiind primul.

Componenta melodică a colindelor contribuie esenţial la strălucirea lor, la religiozitatea şi emoţia cu care sunt ascultate, la potenţarea notei lor de puritate. Ca manieră de interpretare, colindele se cântă antifonic (ceata colindătorilor se împarte în două) şi omofon, prima fiind cea tradiţională.

Colindele lucesc ca stelele în salba datinilor de Crăciun. Organizându-se în cete, copiii duc din casă-n casă dulcea cântare despre Iisus, însufleţiţi de gândul că sunt purtătorii mesajului divin. Dacă în case ei aduc atâta bucurie, cu atât mai mult înseamnă ei pentru acei care îi primesc cu suflete brăzdate de suferinţă şi singurătate, pentru cei aflaţi în azilele de bătrâni ori din spitale. Micii colindători se gândesc şi la aceia, ştiind că Dumnezeu nu uită pe nimeni, de aceea, prin intermediul lor colindele răsună cu mai multă duioşie în mijlocul celor întristaţi.

Bucuria noastră, a tuturor, trebuie să fie deplină, întrucât şcolarii îşi înţeleg datoria ca fii ai acestui neam, faţă de care sunt răspunzători pentru păstrarea valorilor lui spirituale şi morale. Ei sunt creştinii de mâine ai acestui popor, învăţaţi să conserve valorile tradiţionale şi spirituale, concentrate în jurul credinţei milenare. E datoria lor sacră faţă de aceia care au trăit în acest spaţiu, vitregit de istorie, dar iubit de Dumnezeu.

Virtuţile îndeobşte cunoscute ale muzicii populare româneşti – originalitatea, varietatea, prospeţimea, bogăţia artistică muzicală şi literară etc. – nu sunt prezente parcă în nici unul din celelalte genuri folclorice ca în colinde, în aceste minunate bijuterii ce s-au plămădit, cu veşminte de podoabă artistică românească, în vremuri de preistorie. Adunate, ascultate şi înţelese în toată puritatea şi ineditul lor, colindele românilor se transfigurează într-o adevărată epopee naţională, transmisă oral, în care putem desluşi originea, mersul prin vremuri şi structura spiritualităţii noastre.

b) perioada de primăvară(căluşul, lăzărel, tocănelele, homan, paparude, scaloian, înfrăţit sau verţe, popelnic)

Paparuda este un joc ritual agrar, având o semnificaţie primară magică de influenţare a forţelor naturii pentru slobozirea şi aducerea ploii, atât de trebuitoare pământului pârjolit de secetă, pentru belşug şi fericire în casele oamenilor. Răspândit odinioară aproape în toată ţara, acest joc era practicat de copii, iar ulterior, în unele regiuni, de către ţigani. Înaintea desfăşurării obiceiului se aleg dintre copii viitoarele paparude şi se realizează masca (din frunze, crengi etc.). În ziua ceremonialului, paparuda, însoţită de o ceată 15-20 de copii colindă satul de la un cap la altul, intrând în gospodării, cântând cântecul specific:

Paparudă – rudă,/leşi afar’ de udă!/Udă cu găleata/Peste toată ceata;/ Udă cu ulcioru’/Peste tot ogoru’/Deschideţi portiţele,/Să curgă ploiţele;/ Destupaţi pâraiele,/Să curgă şiroaiele/Un răzor de vie./Ploile să vie!/ Un răzor de usturoi,/Să curgă şiroi!

Sătenii o stropesc cu apă şi îi dau bani. Exista credinţa că acelei case unde nu joacă Paparudele nu îi va merge bine în vara ce urmează.

Caloianul (Scaloianul, Ienele) este tot un obicei de invocare a ploii. Se practică în toata zona balcanică şi în unele zone din România, de către cete de copii în Oltenia, Muntenia, Moldova şi Dobrogea. El are o mare vechime, datând în epoca precreştină.

Când este secetă, se adună un grup de copii, băieţi şi fete, care se duc la gârlă

pentru a lua humă ca să facă o păpuşă din pământ, numită „Iene”. De jur – împrejurul păpuşii se pun flori şi lumânări.

La cap i se pune o cruce. Când Ienele este gata, fetele încep să plângă şi să-l bocească. De obicei, păpuşa este dusă la râu cu alai de înmormântare şi este aruncată în apă.

Înmormântarea fictivă se face după toată rânduiala tradiţională. Un copil joacă rolul preotului, altul rolul dascălului. În unele locuri „Ienele” este chiar aşezat într-o mică cutie de scânduri, în formă de coşciug. El este lăsat să plutească pe apă cu lumânările aprinse. De-a lungul drumului, străbătut de convoiul cu Caloianul, copiii sunt stropiţi cu apă. În locurile unde nu există râu sau lac, Scaloianul este dus la o fântână, udat cu apă şi îngropat alături.

Ca şi la înmormântările tradiţionale, reale, după îngroparea Scaloianului se face pomana (bucatele şi coliva fiind pregătite de mamele copiilor şi de femeile din sat).

Iată o variantă a cântecului care se cântă la caloian:

Iene, Iene, Scaloiene,/S-a dus mă-ta în poiene,/Ca să ie cheiţele/Să descui portiţele,/Roagă-te lui Dumnezeu/Ca să-i dea cheiţele/Să descui portiţele/Să curgă ploiţele.

Tocănelele se practică de copii în Oltenia şi Banat în Joia Paştilor. Textul poetic exprimă bucuria copiilor că au scăpat de post şi vor mânca ouă dulci.

c) perioada de vară (Drăgaica, cântecul cununei)

Drăgaica, străvechi rit agrar de celebrare a începerii secerişului are drept funcţie obţinerea belşugului şi prevenirea bolilor la copii. Fetiţe între 10-14 ani, numite Drăgăici, se împodobesc cu spice de grâu ori cu scufiţe, mărgele, brâuri; una dintre ele este îmbrăcată mireasă, iar alta este travestită în băiat, dându-i-se numele de Drăgan. Acesta poartă un steag de care sunt prinse însemnele magice ale ritualului: o păpuşă din cârpe, spice de grâu, pelin şi usturoi.

Materialul muzical al Drăgăicii este clădit pe o melodie de joc spusă vocal, ori înfiripată din glasul unui instrument mai vechi, de origine păstorească: fluier, corn, cimpoi.

Se spune că Drăgaica face ca fructele să se coacă mai repede, ferindu-le de stricăciuni şi putrezire. În alte părţi această sărbătoare are denumirea de Sânziene.

În cultura populară contemporană, Drăgaica stăruie încă, pierzându-şi funcţia şi semnificaţia magică, fiind integrată sărbătoririi recoltelor.

Folclorul este, prin urmare arta poporului, este un produs complet prin care datorită caracterului lui finit şi îndelung şlefuit, se întrevăd vitalitatea şi originalitatea de gândire şi simţire a poporului ca şi capacitatea creatorului anonim de a se plasa în determinabilul temporar, de a asimila elemente din afară şi de a emite apoi noi elemente purtând pecetea distinctivă a neamului.

Privită în totalitatea sa, creaţia artistică populară, deci şi folclorul muzical, are o mare valoare estetică şi din acest motiv creaţia folclorică trebuie păstrată şi transmisă noilor generaţii ca pe o bogăţie de mare preţ a neamului românesc.

BIBLIOGRAFIE

- Comişel, Emilia - ,,Folclorul copiilor”, Editura Muzicală, Bucureşti, 1982
- Popa, Steluţa - ,,Obiceiuri de iarnă - folclor muzical din repertoriul copiilor”, Editura Muzicală, Bucureşti, 1981
- Chiţimia, I. C. -,,Folclorişti şi folcloristică românească”, Editura Academiei, Bucureşti, 1968
- Theodorescu, Barbu şi Păun, Octav - ,,Folclor literar românesc”, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1964